

УДК 378.147:[378.6:37

371.13

Оригинални научни рад

Примљен 29/9/2025

Прихваћен 23/10/2025

Doi:10.5937/metpra29-61806

Данијела Н. Василијевић¹

Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет Ужице (Србија)

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТИ ОД РЕТРОСПЕКТИВЕ ДО ПЕРСПЕКТИВЕ²

Сажетак: Апострофирајући важност квалитета образовања учитеља са аспекта пројекције друштвене и образовне стварности, разматрана су питања академског образовања учитеља у Србији – од формирања првих факултета за образовање учитеља до данас. Кључни циљ истраживања је испитивање уписних потенцијала државних учитељских факултета некада (од 1993/94 до 1997/98) и сада (од 2019/20 до 2023/24), с намером пројекције стања. Истраживање је имало трансферзални карактер и реализовано је применом дескриптивне методе. Поређењем квантитативних показатеља, анализирани су заинтересованост и квалитет кандидата за упис на учитељске (педагошке) факултете у централној и западној Србији у првих и последњих пет година рада, изузимајући нестандартну академску 2025. годину. Узорак истраживања је намеран и чине га ранг-листе учитељских (педагошких) факултета из Ужица и Јагодине. Налази су показали: озбиљну тенденцију пада заинтересованости за упис на учитељски студиј; доминацију кандидата врло доброг успеха, с тим што је у последњем периоду забележено смањено интересовање одличних ученика за учитељски позив, и то за једну трећину. Афирмација учитељског позива у Србији требало би да се разматра као приоритетно национално питање.

Кључне речи: образовање, просвета, учитељ, селекција кандидата

1 vasilijevic@pfu.kg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-4572-0397>

2 Рад претходно изложен у форми уводног излагања на Сабору учитеља Србије 1. јуна 2024. године у виду усменог саопштења под сличним називом.

УВОД

Образовни потенцијал једне земље јесте истовремено и показатељ и мерило њене снаге. С једне стране, опредељује карактер, правац и динамику техничко-технолошког (Мијановић, 2002), индустријског развоја земље, а с друге стране (каузалном везом) тај исти привредни развој условљава трансформацију образовног система у целини диктирајући и селекујући развој приоритетних стручних области, као и темпо и опсег тих промена (Pastuović, 2012).

Неоспорно је да је статус једног образовног система условљен бројним факторима, како унутрашњим, тако и спољним, да је склон мењању, трансформацији, развоју и, неретко, стагнацији, деградацији, али и реинкарнацији и регенерацији. У том смислу треба и тумачити наше истраживачко питање: Какав статус имају учитељски факултети у Србији?, односно тумачити наслов овог истраживачког чланка. Зашто баш учитељски факултети? Управо зато јер они имају двојаку улогу – припадајући академском универзитетском систему Србије, истовремено припремају генерације будућих учитеља и васпитача за образовни систем непосредне, ближе али и нешто даље будућности. На тај начин креирају просветни миље интелектуалне елите првог циклуса образовања чиме (ин)директно и одговорно формирају личности младих нараштаја (Golubović, 2018), будућих носилаца образовних, али и свих других системских промена у Републици Србији.

Дакле, у овом раду разматрана су питања академског образовања учитеља у Србији – од формирања првих факултета за образовање учитеља 1993. године до данас – анализирано је актуелно стање с циљем утврђивања карактера образовања учитеља данас и пројекције будућег стања, али су и дати предлози мера за корекцију актуелне трансформације државних факултета за образовање учитеља у Србији.

РАЗВОЈНИ ПУТ ОБРАЗОВАЊА УЧИТЕЉА ОД ПЕДАГОШКОГ ОДЕЉЕЊА ДО УЧИТЕЉСКОГ ФАКУЛТЕТА

У предвечерје промена образовања учитеља у правцу оснивања учитељских факултета у Србији, радило је 12 педагошких академија на којима су се школовали и ђаци средње школе, четвртог степена стручне спреме просветне струке стичући звање „сарадник у настави“. Године 1986. донет је јединствен Закон о усмереном образовању и васпитању (Zakon o usmerenom obrazovanju i vaspitanju [1986]. Službeni glasnik SR Srbije, br. 14/86 i 8/88) који је покренуо системске реформе које су наговештавале гашење педагошких академија. Пет година касније, министар просвете Републике Србије др Димитрије Димитријевић, говорећи у Великој Плани о важности рационализације мреже вишег и високошколског образовања у Србији, најавио је укидање педагошких академија и формирање учитељских факултета (Laketa, 2022). Идеја је била да се створи јединствен образовни систем који ће и у правном смислу бити усаглашен с новим законским регулативима у Србији. У припреми су били нови закони о предшколском, основном, средњем, вишем и високом образовању. Том приликом је најавио и укидање неких факултета који не обезбеђују одговарајући квалитет рада. Најављене реформе, најмање су се

допале неким сродним факултетима, који ће бити препрека формирању и развоју учитељских факултета у Србији. Њима су се придружили и многи запослени на педагошким академијама, знајући да нису испуњавали услове за рад на факултетима.

Услед сажимања рада Просветни савет Србије је 1990. године укинуо програм просветне струке четвртог степена (те године није остварен упис), тако да се реализовао програм само за већ уписане на другој, трећој и четвртој години средње школе. Према новом закону, ученици који стичу звање *сарадник у настави* нису имали право на аутоматско продужење студија на педагошким академијама; имали су могућност уписа на 12 факултета и двогодишњи студиј вишег образовања (педагошке академије) једино полагањем пријемног испита (Službeni akt ministra prosvete Dimitrija Dimitrijevića [1991]. Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, br. 9-08/91-01). Они који су схватили значај оваквих намера и одлука просветних власти, кренули су у озбиљну кампању усмерену ка оснивању учитељских факултета, упркос већини која се залагала за опстанак педагошких академија. И једни и други су прошли трновит пут, с том разликом што је напор прогресивистичких идеја резултирао оснивањем првих факултета – академских студија за учитеље.

Испрва је формирана нека врста неформалне заједнице четири академије у Београду, Ужицу, Сомбору и Врању. Њима се у последњем тренутку, захваљујући правовременом ангажовању, проицљивости и напору мр Живољуба Лазаревића, придружила и педагошка академија из Јагодине (Laketa, 2022). Договорено је да ови градови не смеју остати без учитељских факултета. Проф. др Младен Вилотијевић, директор Педагошке академије у Београду, био је главни генератор и покретач идеје и у томе имао свесрдну подршку колега директора, будућих декана. Захваљујући њима, а посебно тадашњем министру просвете проф. др Данилу Ж. Марковићу³, 1993. године идеја о оснивању учитељских факултета постала је реалност.

Да би остварили право уписа у академску заједницу, била је неопходна подршка Универзитета у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду. Безрезервну подршку оснивању факултета у Врању дао је Универзитет у Нишу и ректор проф. др Бранимир Ђорђевић (Službeni akt upućen Ministarstvu prosvete Republike Srbije – Dostavljanje mišljenja Univerziteta u Nišu o „Elaboratu o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja Fakulteta za obrazovanje učitelja“ [1991]. Univerzitet u Nišu, br. 01-2615/3-91), а потом подршку оснивања учитељског факултета у Ужицу дао је и Универзитет у Крагујевцу на челу са ректором Илијом Росићем (Službeni akt – pismo direktoru Pedagoške akademije Užice o osnivanju Učiteljskog fakulteta u Užicu [1992]. Univerzitet u Kragujevcu, br. 114/3) прихватајући „Елаборат о друштвено-економској оправданости оснивања Факултета за образовање учитеља“. Међутим, универзитети у Београду и Новом Саду имали су примедбе на оснивање учитељских факултета и након писаног образложења Министарства просвете Републике Србије, кориговали су свој став, али су и даље имали примедбе на „Елаборат о друштвено-економској оправданости оснивања учитељских факултета“ (Službeni akt upućen Ministarstvu prosvete Srbije – Mišljenje o „Elaboratu o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja učiteljskih fakulteta“ [1991]. Univerzitet u Beogradu, br. 06–2186/2; Službeni akt – mišljenje na

3 Проф. др Данило Ж. Марковић је још 1989. године, у својству председника Републичког секретаријата за образовање Србије, именовано експертску групу с циљем креирања концепта и нацрта студијског плана и програма факултетског образовања учитеља. (Вилотијевић, 2013, стр. 36).

Elaborat o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja fakulteta za obrazovanje učitelja u Beogradu, Somboru, Vranju i Užicu [1992]. Nastavno-naučno veće Univerziteta u Novom Sadu, br. 04–19/1). Ипак, након потврђене сагласности два универзитета (у Крагујевцу и Нишу), постало је јасно да процес оснивања факултета за учитеље није било могуће зауставити. Позитивно мишљење на Елаборат дали су и остали универзитети. Занимљиво је да је помоћник министра за универзитетско и више образовање, проф. др Милић Алексић, потписао решење да Учитељски факултет у Београду испуњава услове за почетак рада и обављање делатности за прву годину студија тек 24.8.1993. године (Решење о испуњености услова за почетак рада и обављање делатности Учитељског факултета у Београду [1993]. Министарство надлежно за високо образовање, br. 612-00-489/93-04).

Дакле, те 1993. године Скупштина Републике Србије, на седници одржаној 1. јула 1993. године, доноси Закон о оснивању учитељских факултета и о укидању и промени делатности педагошких академија. Основано је шест државних учитељских факултета, и то у: Београду, Ужицу, Јагодини, Врању, Сомбору и Призрену, и исте године је уписана прва генерација студентата, будућих учитеља са академским звањем: професор разредне наставе. Факултети су имали јединствене наставне планове и програме захваљујући слојној делатности Заједнице учитељских факултета. Успешно решавајући кадровска и правна питања на педагошким академијама, директори, а потом и први декани учитељских факултета (проф. др Младен Вилотијевић, проф. др Новак Лакета, проф. др Бора Станимировић, проф. др Веселин Илић, проф. др Ненад Петровић, проф. др Раденко Круљ), радили су посвећено, заједничким снагама решавајући нагомилане проблеме, а неретко и намерно продуковане у срединама у којима су се институције налазиле, поневши сав терет развојних промена (Laketa, 2022). Дакле, посматрајући комплексан процес оснивања учитељских факултета и Закон о оснивању факултета, неутемељена су и погрешна мишљења да су педагошке академије прерасле у учитељске факултете.

Проблем матичности

Оснивањем учитељских факултета савладана је само прва препрека. Уследила је борба за матичност. О овоме најбоље сведочи главни актер догађаја, проф. др Младен Вилотијевић⁴:

„У време министра просвете проф. др Драгослава Младеновића, матичност је једино имало Врање, и то за магистарске студије (магистар дидактичко-методичких наука). Остали факултети тек на четвртој години академских студија актом покрећу решавање питања матичности. Министар просвете проф. др Младеновић писао је писмо у којем образлаже да учитељски факултети не могу имати магистарске и докторске студије, јер Законом о оснивању то није предвиђено. Међутим, Закон о оснивању не предвиђа регулацију организације рада факултета, већ само њихово оснивање, односно регистрацију. Наредни министар просвете, проф. др Јово Тодоровић, писао је акт у коме стоји да се закон о универзитетима односи на све и да у том погледу не може бити изузетака – дакле, учитељски факултети имају једнака права за организацију и извођење магистарских и докторских студија, као и сви остали факултети.

4 Забелешка интервјуа – разговор са проф. Младеном Вилотијевићем од 2.2.2022.

У време министра проф. др Данила Ж. Марковића учитељски факултети покрећу питање матичности, припремљен је елаборат којим се појашњавала потреба за решавањем питања матичности (педагошких наука) и дефинисања назива факултета: Факултет педагошких наука. Овом се противи катедра за педагогију на Филозофском факултету у Београду на челу са проф. др Недељком Трнавцем и тадашњим деканом проф. др Михајлом Војводићем. Пошто је одлука требала да буде донета на скупштини, већином гласова, страхујући за крајњи исход, одустаје се од идеје промене назива факултета и врши корекција елабората у том смислу. У међувремену је промењен закон о универзитету – уместо скупштине, влада доноси одлуке по овом питању, па самим тим и коначна решења о матичности факултета. Иако је постојала спремност проф. др Данила Ж. Марковића за промену назива факултета, он бива распоређен на место амбасадора у Русију, и тиме се пропушта прилика за решавање овог проблема. Нова прилика указала се 2000. године у договору (проф. др Вилотијевић и проф. др Лакета) са Потпредседником Владе Републике Србије др Милованом Бојићем, када је требало да уследи реализација промене назива факултета, међутим промена политичких околности поново је осујетила план тадашњег руководства учитељских факултета у Београду и Ужицу.

Што се тиче матичности, на крају је постигнут договор са представницима катедре за педагогију Филозофског факултета у Београду, проф. др Љубомиром Коцићем и проф. др Недељком Трнавцем као и тадашњим продеканом Филозофског факултета. Пошто се нису сагласили за матичност учитељских факултета – педагошких наука, био је договор да гласи – дидактичко-методичких наука, обухватајући дидактику као науку и методике као апликативне предмете“.

Захваљујући кооперативности Универзитета у Нишу, матичност из области дидактичко-методичких наука најпре добија Учитељски факултет у Врању и први, 1998. године, организује упис студената на магистарски студиј. Учитељски факултет у Ужицу 1999. године води борбу да преиначи неприхватљиву одлуку Универзитета у Крагујевцу, којом се даје позитивно мишљење о матичности за организацију магистарских и докторских студија у научном подручју методике разредне наставе и методичких наука разредне наставе (Odluka nastavno-naučnog veća Univerziteta u Kragujevcu [1999], Univerzitet u Kragujevcu, br. 413/15.1.1999), иако се првобитни захтев односио на дидактичко-методичке науке. У тој намери истрајавају (Službeni akt upućen Vladi Republike Srbije, Predlog matičnosti za sticanje naučnog stepena doktor nauka i organizovanja magistarskih studija iz oblasti didaktičko-metodičkih nauka [1999]. Učiteljski fakultet, br. 264) и званично, децембра 1999. године, добијају матичност за област дидактичко-методичких наука (Rešenje o utvrđivanju matičnosti Učiteljskog fakulteta u Užicu [1999]. Službeni glasnik RS, br. 54, str. 1062). Остали факултети су следили ове примере. Најтеже је било добити сагласност за матичност са Универзитета у Београду, о чему је говорио и проф. Вилотијевић.

Нажалост, сви ови напори пашће у воду оног тренутка када учитељски факултети у процесу акредитације студијских програма непромишљено поново прихватају и ограничавају властиту матичност на област методике (разредне) наставе (Београд, Врање, Ужице, Јагодина, Лепосавић). Пропуштена је прилика да се на вишој инстанци реагује. Савет за високо образовање је преименовао матичност учитељских факултета (Јовановић, 2013, стр. 41) који је касније преименован у област *методике наставе*.

Све до 2010. године студенти докторских студија стицали су звање *доктор педагошко-методичких наука*. У складу с тадашњим правилником о листи стручних, академских и научних назива, а на захтев Учитељског факултета у Београду од 27.10.2010., по добијеном позитивном мишљењу Комисије за акредитацију и проверу квалитета (Мишљење Комисије за акредитацију и проверу квалитета на захтев Учитељског факултета из Београда [2009]. КАРК, бр. 612–00–807/2008–04), Министарство просвете РС издаје дозволу за рад за извођење студијског програма Докторске студије из Методике разредне наставе (Dozvola za rad Učiteljskom fakultetu u Beogradu za izvođenje studijskog programa Doktorske studije iz Metodike razredne nastave [2011]. Ministarstvo prosvete RS, бр. 612–00–02304/2010–04). Овај пример следили су и други факултети напуштајући шири концепт властите матичности. Студијски план и програм докторских студија осмишљен је у сарадњи с учитељским факултетима у Ужицу и Врању. Будући да су се факултети определили за систем 4+1+3, раније⁵ (2008) су акредитоване основне и мастер студије студијског програма за образовање учитеља и васпитача у предшколским установама.

Промена назива факултета

Још у време министра за више и високо образовање у Влади РС, проф. др Јеврема Јањића, на предлог делегације Учитељског факултета из Ужица, покренута је и иницијатива Заједнице учитељских факултета за промену назива у Педагошки факултет (Захтев Заједнице учитељских факултета Србије упућен Влади РС о промени назива факултета у Педагошки факултет [2000]. Заједница учитељских факултета, бр.137). Позивајући се на делатност педагошких академија, Заједница се определила за двопредметни студиј (учитељски и васпитачки), што је имплицирало неопходност промене назива ових факултета. Оснивање нових факултета за образовање васпитача сматрало су неоправданим и у економском и у стручном погледу. У образложењу предлога стоји: „У елаборату којим се образлаже потреба високошколског образовања учитеља било је предложено да се у ту сврху оснују *педагошки факултети*. У последњем тренутку пред саму расправу у Скупштини Србије, одустало се од тога јер је постојала оправдана бојазан да се одбаци и сама идеја о високошколском образовању учитеља због отпора појединих катедри са Филозофског факултета, посебно катедре за Педагогију, која је због предложеног назива, сасвим неоправдано страховала за свој опстанак. У договору са тадашњим министром просвете предложен је и прихваћен назив *учитељски факултет* уз услов да се каснији назив тих факултета промени у

5 Године 2007. након усвајања новог Закона о високом образовању, који обухвата и трогодишње струковне студије за васпитаче, на Учитељском факултету у Београду отворен је смер за васпитаче. Ови смерови основани су и на другим факултетима, док су у Новом Саду, Сремској Митровици, Крушевцу, Шапцу, Алексинцу, Вршцу, Кикинди, Пироту и Суботици, основане струковне студије за васпитаче. Дакле, идеја о школовању васпитача у окриљу учитељских факултета се остварила, започела је Елаборатом о оправданости високошколског образовања васпитача из 2000. године, кога је на захтев Министарства за више и високо образовање Републике Србије разматрала Комисија у саставу: проф. др Младен Вилотијевић, проф. др Владимир Цветановић и проф. др Борислав Станојловић; позитивна оцена ове комисије претходила је одлуци не Владе из 2000, већ Владе Републике Србије из 2007. године о спајању уз припајање Више школе за образовање васпитача Учитељском факултету у Београду.

педагошки факултети“ (Zahtev Zajednice učiteljskih fakulteta Srbije upućen Vladi RS o promeni naziva fakulteta u Pedagoški fakultet [2000]. Zajednica učiteljskih fakulteta, br.137). Овим су се факултети опредељивали преваходно за смерове учитељ – професор разредне наставе, васпитач предшколских установа, васпитач за домове ученика.

И у наредном периоду остала је дојазан катедре за педагогију Филозофског факултета, везана за промену назива учитељских факултета, која је страховала за своју позицију; њима су се придружили и просветни смерови других факултета.

Идеја о промени назива факултета почела је да се реализује нешто касније. Први су назив променили: Факултет у Јагодини (у Педагошки факултет 2006. године, а потом у Факултет педагошких наука 2012. године) и Учитељски факултет у Сомбору (2006). Нешто касније уследила је промена назива Учитељског факултета у Врању (2016) у Педагошки факултет, годину касније и Факултет у Ужицу добија званични назив Педагошки факултет. На крају, Учитељски факултет у Београду мења назив 2022. године у Факултет за образовање учитеља и васпитача. Учитељски факултет из Лепосавића једини није мењао назив.

У периоду од тридесет година постојања учитељски факултети, пратећи друштвено-идеолошке промене, усаглашавајући рад са актуелним образовним политикама у земљи и свету, а нарочито са ЕУ, пролазиви значајан развојни пут, бивају посвећени организационим реформама, усаглашавању правних норматива, усаглашавању наставне академске праксе, ширењу научних и образовних ресурса и делокруга рада, међународној сарадњи, решавању кадровских питања и професионалног развоја запослених, издавачкој делатности, унапређивању материјално-техничких услова рада, развијању програма стручног усаглашавања предметних наставника из педагошко-психолошко-методичких области... Међутим, излазак на бескомпромисну тржишну утакмицу, обезбеђивања неопходног броја студената према расположивим кадровским капацитетима, условио је и неке последичне асинхроне активности ових факултета – удаљавање од јединственог наставног плана и програма, али и опсега деловања. Факултети у Београду и Лепосавићу једини су остали искључиво посвећени идеји образовања учитеља и васпитача. Педагошки факултет у Врању шири делатност и акредитује интегрисане академске студије Мастер професор технике и информатике; Факултет педагошких наука у Јагодини акредитује смер ОАС и МАС Васпитач у домовима, основне струковне студије Струковна медицинска сестра васпитач, Мастер академске студије Веб дизајн, МАС образовање професора предметне наставе, МАС Liderство у образовању, МАС Образовне политике, Педагошки факултет у Сомбору ОАС и МАС Дипломирани библиотекар, ОАС Дигитално образовање, ДАС Доктор наука у библиотекарству; Педагошки факултет у Ужицу акредитује ОАС Педагогија и струковне студије Тренер у спорту.

Усмеревајући критеријуме селекције кандидата у правцу одговарајућих знања и способности, личносних квалитета будућих учитеља, факултети континуирано раде на унапређивању квалитета рада. Ипак, друштвено-економске и нове образовне околности суочиле су факултете за образовање учитеља са новим изазовима. У ситуацији опадања интересовања кандидата за упис на учитељски смер, али и акредитовања ових смерова на приватним факултетима и високим школама, факултети су кренули у битку за финансијски опстанак трагајући за другачијим решењима, креирајући нове смерове, што је за последицу имало и диферентне наставне планове

и програме (Zlatanović i Petrović, 2011). Будући и да су сами суочени са проблематичном уписном политиком, ширење делатности учитељских (педагошких) факултета додатно је узнемирило и пробудило старе бојазни Филозофског факултета, али и других факултета на којима се школују наставници предметне наставе. И једни и други су сагласни око једног: просветни смер је у кризи.

Стање и проблеми – приступ проблему истраживања

Да би се боље разумели проблеми с којима се суочавају факултети просветне оријентације, потребно је сагледати шири образовни план. Данашње стање у просвети нужно је посматрати са два аспекта, како би се ишло у правцу потенцијалних функционалних решења на свим нивоима образовања: 1) потребе и жеље и 2) стање и проблеми.

Несумњиво је да сви (факултети за образовање наставног кадра, просветни радници, родитељи и деца, надлежно министарство) имају исте потребе и жеље: створити јак образовни систем на свим нивоима образовања који као крајњи исход има високообразовану, свестрану, демократски и хумано оријентисану личност оспособљену за континуирано и доживотно образовање; отелотворити очовеченог човека који поседује висококвалитетна функционална знања; оспособити одличан просветни кадар који ће моћи да подржи такав систем; спојити традицију образовања, у најбољем смислу те речи, са иновацијама...

Наставници се данас сусрећу с проблемима обимних наставних планова и програма, што резултира превеликим бројем часова обраде, и условима живота у свету снажних информационо-дигиталних промена заснованих на прогресији и мултиплицирању информација у кратком временском периоду. Оваке промене утичу и на убрзану трансформацију науке, а нова научна сазнања се даље нужно имплементирају у наставне програме. Међутим, кључно питање је: како се та имплементација реализује? Никако се не сме приступити сукцесивној, квантитативној надоградњи наставних програма, што је неретко случај, већ семора урадити квалитативна ревизија постојећих програмских садржаја. У намери да реализује наставни програм, учитељ је принуђен да „трчи“ кроз садржаје – нема ни простора ни времена да се врати на уочене и неретко нагомилане пропусте и проблеме. Пошто нема времена за вежбање и утврђивање ученог, изостају функционална и стваралачка знања ученика. Бавећи се искључиво преоптерећујућим административним и организационим улогама, учитељи недовољно времена имају за васпитно-образовну делатност. Најчешће функционишу под стресом (Kyriacou, 2001; Neves de Jesus & Lens, 2005; Lučić, 2007), добар део свог слободног времена троше на административне послове и правну регулативу која све више мења аутономне васпитне поступке, изложени су компликованој комуникацијина вајбер групама, имају обавезу да учествују у бројним тимовима, пројектима, немају потпуну аутономију у осмишљавању и примени васпитних мера, неретко се осећају незаштићеним од захтева и напада родитеља, губе достојанство (Šehil i sar., 2019), неадекватно су плаћени за свој рад (Bielby et al., 2007), имају лош друштвени статус (Bjelajac i Reić, 2006; Diković i Plavšić, 2022; Jukić i Reić Ercegovac, 2008; Lučić, 2007; Radeka i Sorić, 2006), тако да се може констатовати да је данашњи учитељ у Србији незадовољан, а незадовољство просветних радника је већ раније забележено и у другим земљама (Scott et al., 2001). Наздовољан учитељ не

може на пожељан начин да васпитава ученика. Отуда унутрашња мотивација, која опредељује за учитељски позив, и задовољство избором занимања и квалитетом студија могу бити једина валидна опција која опредељује квалитет рада учитеља као најважнијег појединачног фактора образовног успеха ученика (Šimić Šašić i dr., 2013). Испитујући која то професионална питања и дилеме заокупљају данашње учитеље и наставнике, како почетнике, тако и оне са искуством, Вујисић Живковић и Врањешевић (2019) установиле су кључне теме: „брига за опстанак“, „брига за наставу“ и „брига за ученика“. Може се рећи да су то суштинске дилеме које се данас постављају и пред учитељску професију.

Данашњи ученик је другачији од ученика пре 10 година: неретко има осам часова, врло мало времена проводи у непосредном дружењу с вршњацима, има додатне приватне часове и организоване слободне активности. Ако се узму у обзир време проведено у школи и организованим слободним активностима у току једног дана, и време за израду домаћих задатака, јасно је да овакав ученик не може бити концентрисан 12 сати дневно. Његов мозак се брани на тај начин што се фокусира само на оно што је за њега доживљајно важно, што за последицу има лоша знања, поремећај пажње, хиперактивност итд. Често су под притиском родитеља који очекују резултате (јер су додатно финансијски улагали у приватне часове) па су и они и учитељи, а и сами родитељи, изложени анксиозности. У оваквим условима ни Министарство просвете не може бити задовољно затеченим стањем, будући да су уложили читав низ мера усмерених на унапређивање васпитно-образовног рада у целини.

У случају да не реагујемо правовремено, а ценимо да је сада последњи тренутак за то, тако нас уче и искуства других земаља (Allen et al., 2019; Hargreaves et al., 2019; Perryman & Calvert, 2020; Scott et al., 2001; Towers & Maguire, 2017), можемо очекивати још непожељније стање образовног система. У условима пада интересовања за просветни позив (ауторитет наставника доведен у питање; свршени студенти немају изражену жељу да се баве позивом за који су се школовали; немогућност обезбеђивања замене за одсуствујуће наставнике; борба учитељских [педагошких] факултета за опстанак; приватни факултети полако преузимају примат у школовању инстант учитеља), желели смо да утврдимо реално чињенично стање како бисмо могли да се бавимо перцепцијом будућности учитељског позива. Зато смо поставили главни циљ истраживања: Упоредном анализом испитати уписне потенцијале државних учитељских факултета некада и сада, сциљем праћења и пројекције стања у ближој будућности. Сходно томе дефинисана су два истраживачка задатка: а) сагледати заинтересованост кандидата за смер учитељ некада и сада (првих и последњих пет уписних година); б) упоредити квалитет селектованих кандидата при упису на учитељски студиј некада и сада (првих и последњих пет уписних година).

Истраживање трансферзалног карактера је реализовано применом дескриптивне методе. Рад на педагошкој документацији био је основ за табеларни приказ добијених резултата. Инструмент истраживања представљају уписне ранг-листе у првих и последњих пет година рада факултета. Узорак истраживања представљају два од шест државних факултета са простора западне и централне Србије. Реч је о намерном и репрезентативном узорку државних учитељских (педагошких) факултета.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

Први корак анализе подразумевао је сагледавање уписне политике факултета у првих пет година од њиховог оснивања. Евидентна је бројност заинтересованих кандидата за упис. У првих пет година узорковани факултети уписали су укупно 1.040 студената, док је број пријављених кандидата износио 1.291, што је 24,13% више од очекиваног. Дакле, око четвртина пријављених кандидата није остварила упис по основу рангирања и ограничења уписне квоте (80–120).

Табела 1: *Заинтересованости кандидата за училијски њозив од 1993. до 1994.*

Уписни рок	Училијски факултет Ужице			Училијски факултет Јагодина		
	Приј.	Упис.	Разл.	Приј.	Упис.	Разл.
Академска година	Приј.	Упис.	Разл.	Приј.	Упис.	Разл.
1993/94	145	100	+45	133	80	+53
1994/95	82+30	82+18	+12	84+28	84+16	+12
1995/96	131	100	+31	78+33	100	+11
1996/97	139	110	+29	143	120	+23
1997/98	127	110	+17	138	120	+18
Укупно	654	520	+134	637	520	+117

Напомена: Приј. – број пријављених; Упис. – број уписаних; Разл. – разлика која се исказује сходно прописаним уписним квотама (УФ Ужице 100 и 110, УФ Јагодина 80, 100 и 120).

Напомињемо да се комплетан упис одвијао претежно у првом уписном року, осим у академској 1994/95 када су факултети остварили читав упис у другом испитном року, при чему је поново било више заинтересованих у односу на број који се прима. Ова година се показала као критична за оба узоркована факултета, што је вероватно последица укидања средњих педагошких школа са којих су приоритетно долазили кандидати. Од академске 1994/95 на училијске факултете, осим ученика гимназија и средњих економских школа, уписују се и ученици медицинске струке. Због значајне заинтересованости за упис, факултети траже и добијају дозволу од надлежног министарства за повећање уписних квота са 100 на 110 и 120.

Међутим, због сложених и измењених друштвено-образовних околности, дескрипција уписне политике је данас значајно другачија.

У последњем периоду рада училијских (педагошких) факултета забележен је пад интересовања за упис на студијски смер учитељ. Број укупно уписаних на два факултета износи свега 369, што је приближно броју пријављених – 373 (четири кандидата су одустала од уписа). Дакле, факултети у просеку освају четвртину или 25,37% уписа у односу на акредитовану квоту.

Табела 2: Заинтересованости кандидата за учитељски позив од 2019. до 2024.

Уписни рок	Педагошки факултет Ужице			Факултет педагошких наука Јагодина		
	Приј.	Упис.	Разл.	Приј.	Упис.	Разл.
Академска година	Приј.	Упис.	Разл.	Приј.	Упис.	Разл.
2019/20	29+6	29+6	-59	53+5	53+5	-152
2020/21	16+2	16+2	-76	54+7	54+7	-149
2021/22	24+5	20+5	-69	46+7	46+7	-157
2022/23	19+2	19+2	-73	34+9	34+9	-167
2023/24	16+1	16+1	-77	34+4	34+4	-172
Укупно	120	116	-354	253	253	-797

Легенда: Приј. – број пријављених; Упис. – број уписаних; Разл. – разлика која се исказује бројем недо-стајућих студената сходно прописаној акредитованој уписној квоти (Ужице -94, Јагодина - 200).

Број планираних, акредитованих расположивих места у последњих пет година на два узоркована факултета износио је 1.470. Акредитација студијских програма и установа довела је факултете пред дилему да ли смањивати уписне квоте студијског смера учитељ на рачун продукције других смерова (Педагошки факултет Ужице – 94), или задржати постојеће стање (Факултет педагошких наука у Јагодини – 200) уколико се не угрожава статистичко оптерећење наставника у електронском обрасцу НАТ-а.

Осим тога, на факултете се сада, за разлику од ранијег периода, поред поменутих ученика, уписују и ученици свих осталих средњих школа, што упућује на пад квалитета студената учитељских факултета. Додатна анализа њиховог школског успеха послужиће само за формално сагледавање опште успешности кандидата у два узоркована периода, будући да је тешко поредити категорије успеха некадашњих и садашњих ђака средње школе различитих стручних опредељења и квалификација.

Табела 3: Оштии успех кандидата уписаних на учитељски студиј од 1993. до 1997.

Уписни рок	Учитељски факултет Ужице			Учитељски факултет Јагодина		
	Одлич. 40–36 б.	Вр. доб. 35, 99–246.	Доб. 23,99–166.	Одлич. 40–36 б.	Вр. доб. 35, 99–246.	Доб. 23,99–166.
1993/94	28 28%	72 72%	/ /	44 55%	36 45%	/
1994/95	7+7 14%	66+9 75%	9+2 11%	16+2 18%	63+16 79%	1+2 3%
1995/96	13 13%	74 74%	13 13%	14+4 16,36%	63+27 81,81%	0+2 1,82%
1996/97	18 16,36%	87 79,09%	5 4,54%	14 11,67%	96 80%	10 8,33%

Уписни рок	Учитељски факултет Ужице			Учитељски факултет Јагодина		
	1997/98	14 12,73%	83 75,45%	13 11,82%	21 17,5%	95 79,17%
Укупно	87 16,73%	391 75,19%	42 8,08%	115 31,24%	396 62,85%	19 3,01%

Налази показују да су кандидати за упис на учитељске факултете у првих пет година доминантно врло добри ученици и њихово учешће у просеку се креће у распону од 81,81% до 45%. На другом месту су одлични ђаци који највеће учешће остварују прве уписне године у односу на остале, што кореспондира са последњом генерацијом ученика средњих педагошких школа која је чинила већину уписаних. У прилог овој тврдњи је и налаз да у првој генерацији уписаних нема ученика са добрим успехом, док се у осталим годинама удео ових ученика на уписним ранг-листама креће од 1,67% до 14%. Скоро трећина, односно половина уписаних одличних ученика (28%–55%) је у првој уписној години, док у осталим годинама њихово учешће значајно опада, и креће се у интервалу од 9% до 17,5%.

Табела 4: *Општи успех кандидата уписаних на учитељски сџудиј од 2019. до 2024.*

Уписни рок	ПФ Ужице			ФПН Јагодина		
	Одлич. 40–36 б.	Вр. доб. 35,99–246.	Доб. 23,99–166.	Одлич. 40–36 б.	Вр. доб. 35,99–246.	Доб. 23,99–166.
2019/20	5+0 14,28%	23+6 82,86%	1+0 2,86%	13+0 22,41%	38+4 72,41%	2+1 5,18%
2020/21	5+0 27,78%	10+2 66,7%	1+0 5,55%	2+0 3,28%	49+6 90,16%	3+1 6,56%
2021/22	7+0 28%	13+4 68%	0+1 4%	13+3 30,19%	31+3 64,15%	2+1 5,66%
2022/23	2+0 9,52%	16+2 85,71%	1+0 4,77%	11+0 25,58%	23+9 74,42%	0+0 0%
2023/24	0+0 0%	16+0 94,12%	0+1 5,88%	13+1 36,84%	20+3 60,53%	1+0 2,63%
Укупно	19 16,38%	92 79,31%	5 4,31%	56 22,13%	186 73,52%	11 4,35%

Анализа општег средњошколског успеха кандидата за упис на учитељски смер у последњих пет година на узоркованим факултетима показала је да су и даље најбројнији врло добри ученици. Они чине у просеку око четири петине уписаних (79,31%–75,52%); следе одлични ученици – око петине (16,38%–22,13%); мали је удео добрих ученика (4,31%–4,35%). Међутим, забележене су и уписне године без учешћа, или са малим учешћем, одличних ђака (2023/24 и 2020/21). Важно је напоменути да процентуални исказ у анализи стања у последњих пет година треба узети са резервом, будући да је реч о малим фреквенцијама у категоријама одличних и добрих ученика.

Међутим, ако се сагледа укупан узорак, може се приметити да је учешће одличних ученика у првих пет година 30,65%, док је у последњем периоду 20,21%. И даље су најдоминантнији врло добри ученици, с тим што су у првих пет година они чинили око 60,09% уписаних, док их је у новијем периоду 74,93%. Дакле, проценат одличних се с временом смањило у корист ученика са врло добрим успехом.

Упоредна анализа издваја показатеље који иду у прилог уписној политици факултета у првим годинама рада: велика заинтересованост за позив, проширење уписних квота, комплетан упис у првом, ређе у другом испитном року; боља селекција кандидата у погледу професионалне оријентације. Иако је евидентирано исто рангирање врло добрих и одличних ученика, њихова заступљеност није идентична, нити је реч о кандидатима истих свршених средњих школа; важно је и напоменути да је у периоду 90-их година спровођена ригорознија политика вредновања постигнућа ученика.

У последњих пет година факултети су пред озбиљним изазовима који се односе на немогућност ни приближног досезања планиране уписне квоте у више пријемних рокова. Забележено је чак 1.151 недостајуће место у односу на планирани акредитовани очекивани број кандидата. Тачније, петина је уписаних у односу на број планираних. Овим се актуелизује питање о(п) станка учитељских смерова, а с тим у вези и питање квалитета будућег просветног кадра првог циклуса образовања Републике Србије. Остаје дилема: ко ће нам образовати и васпитавати децу у будућности?

Истраживања показују да наставници верују да функционалне националне образовне политике под покровитељством владе могу да иду у правцу унапређивања статуса наставничке професије. Под тим се подразумева: уважавање професионалног статуса, стручности, консултовање приликом планирања и спровођења образовних реформи, смањење спољне контроле ради изграђивања осећаја међусобног уважавања и поверења (Hargreaves et al., 2007). Стратегије за задржавање наставника у струци требало би да подрже и добре колегијалне односе, смање оптерећење наставника, створе амбијент сигурности и флексибилности, и пруже нове наставне могућности (Howes & Goodman-Delahunty, 2015).

ЗАКЉУЧАК

Идући у сусрет снажној дигитализацији васпитно-образовног процеса и увођењу вештачке интелигенције у просветну делатност на свим нивоима образовања, немогуће је не констатовати актуелно кадровско стање у школском систему Србије. Јасно је да тренутно, бар када је реч о првом циклусу образовања, окосницу просветног кадра данас представљају некадашњи студенти који припадају првим уписним генерацијама учитељских факултета. Овакви кадрови јесу у могућности да се носе са изазовима савремене струке, ако се изузму сви већ поменути паразитарни фактори (стрес, преоптерећеност, незадовољство...). Остаје отворено питање да ли ће истрајати у професионалној оријентацији. Континуирани пад интересовања за учитељски позив, одбијање ангажовања у струци, већ данас, а посебно у блиском временском периоду, резултираће значајним помањкањем запослених у школи, а тиме и озбиљним проблемима у

квалитетној организацији и реализацији наставног процеса. Изнуђена „селекција“ кандидата за учитељски студиј у блиској будућности определиће карактер и онако пољуљаног школског система, а ови кадрови ће ускоро бити у позицији да процењују могућност примене вештачке интелигенције у васпитно-образовном раду.

Улагање у просветни систем јесте улагање у будућност. Отуда је крајње време за хитно реаговање. Педагошки (учитељски) и њима сродни факултети би требало да се изузму из бескомпромисне болоњске утакмице и да се што пре прогласе факултетима од приоритетног националног значаја. Добијајући овај статус, они се истовремено обавезују на висококвалитетан рад у складу са захтевима савремене науке, али и искуствима других, у том погледу, репрезентативних земаља света. Сходно томе, били би у обавези да спроводе одговарајућу кадровску и уписну политику. Полазници оваквих елитних факултета би требало да буду одлични ученици са свршеном средњом педагошком школом или просветном гимназијом, који би приликом полагања пријемних испита пролазили елиминационе интервјуе и тестове (тест личности и тестове музичких, говорних и физичких способности). Само студенти добрих квалификација могу позитивно одговорити на захтеве нових наставних планова и програма учитељских факултета и на прави начин се укључити у имплементацију савремене образовне технологије у васпитно-образовни систем. У савременој стратегији образовања учитеља недопустиво би било занемарити дугогодишњу богату традицију учитељских школа и педагошких академија. Стратешка решења морају се градити у контексту специфичности, важности и развојности учитељске професије.

Да би се обезбедила заинтересованост за просветни позив, нужно је извршити реформу актуелних наставних планова и програма на свим нивоима образовања, повећати број часова и вежби на рачун часова обраде, фокус са формализма пребацити на квалитет рада (данас је битније шта је записано, него да ли је реализовано!), учитеље растеретити у погледу додатних ангажовања и сложених административних улога, дати предност васпитним мерама у односу на правне процедуре чиме би се решило питање ауторитета учитеља. Школска управа би требало да се преоријентише са надзорног на саветодавни стручни рад, водећи рачуна о професионалној оријентацији школских надзорника (саветника)... Стручним усавршавањем учитеља и издавачком уџбеничком делатношћу би требало да координирају педагошки (учитељски) факултети у сарадњи са Министарством просвете и ЗУОВ-ом (фокус са квантитета преоријентисати на квалитет).

Формирање педагошког универзитета, у чији састав би ушли сви педагошки факултети, смерови факултета просветне струке, катедра за педагогију филозофских факултета, обезбедило би дугорочну националну стратегију образовања деце и младих, као и просветних кадрова у складу са националном стратегијом и вредностима савремене педагошке науке. Овим решењима би се и материјални и друштвени положај просветних радника подигао на виши ниво, и повратио пољуљани углед у друштвеној средини. У супротном, у околностима депопуларизације учитељског позива, школски систем Србије биће пред још озбиљнијим изазовима.

ЛИТЕРАТУРА

- Allen, J., Rowan, L. & Singh, P. (2019). Status of the teaching profession—attracting and retaining teachers. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 47(2), 99–102. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2019.1581422>
- Bielby, G., Sharp, C., Shuayb, M., Teeman, D., Keys, W. & Benefield, P. (2007). *Recruitment and retention on initial teacher training: A systematic review. Final Report*. London: Training and Development Agency for Schools.
- Bjelajac, S. i Reić, A. (2006). Društveni ugled odgojitelja. U: H. Ivon (ur.). *Zbornik radova prema kvalitetnoj školi, 5. Dani osnovne škole Splitsko-dalmatinske županije*, 175–188. HPKZ-ogranak Split, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
- Čehil, K., Canjek-Androić, S. & Hajduk, M. (2019). Zaštitimo dostojanstvo učitelja—odgojimo odgovorne mlade ljude! U: B. Pahurina (ur.). *Peti međunarodni kongres logoterapije*, 95–99). Zagreb: Logos – Hrvatska udruga za logoterapiju.
- Diković, M. i Plavšić, M. (2022). Učiteljski posao i doprinos obrazovanja iz učiteljske, studentske i akademske perspektive. U: V. Rajić (ur.). *Suvremeni pristup obrazovanju učitelja*, 285–317. HAZU, Bjelovar i Sveučilište u Zagrebu.
- Golubović, A. (2018). Učiteljski poziv i odgajanje: razmatranje iz perspektive filozofije odgoja. *Odgojno-obrazovne teme*, 1(1–2), 141–162.
- Hargreaves, L., Cunningham, M., Hansen, A., McIntyre, D., Oliver, C. & Pell, T. (2007). *The status of teachers and the teaching profession in England: Views from inside and outside the profession. Final Report of the Teacher Status Project. The Chancellor, Masters and Scholars of the University of Cambridge*. University of Cambridge Faculty of Education and Department of Media and Communication, University of Leicester, Cambridge and Leicester.
- Howes, L. M. & Goodman-Delahunty, J. (2015). Teachers' career decisions: Perspectives on choosing teaching careers, and on staying or leaving. *Issues in Educational Research*, 25(1), 18–35.
- Jovanović, A. (2013). Druga decenija, ujedinjenje i akreditacija. U: P. Pijanović (ur.). *Učiteljski fakultet 1993–2013*, 39–42. Učiteljski fakultet Beograd.
- Jukić, T. i Reić Ercegovac, I. (2008). Zanimanja učitelja i odgajatelja iz perspektive studenata. *Metodički obzori*, 3(2), 73–82.
- Kyriacou, C. (2001). Teacher Stress: Directions for Future Research. *Educational Review*, 53, 27–35. <http://dx.doi.org/10.1080/00131910120033628>.
- Laketa, N. (2022). *Put*. Srpska akademija obrazovanja, Beograd.
- Lučić, K. (2007). Odgojiteljska profesija u suvremenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. *Odgojne znanosti*, 9(1), 151–164.
- Neves de Jesus & Lens (2005). An Integrated Model for the Study of Teacher Motivation. *Psychology*, 54(1), 119–134. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2005.00199.x>.
- Pastuović, N. (2012). *Obrazovanje i razvoj: kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*. Institut za društvena istraživanja i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

- Perryman, J.& Calvert, G. (2020). What motivates people to teach, and why do they leave? Accountability, performativity and teacher retention. *British Journal of Educational Studies*, 68(1), 3–23. <https://doi.org/10.1080/00071005.2019.1589417>.
- Šimšić Šašić, S., Grbin, K. i Grnin, K. (2013). Motivacija za učiteljski poziv, zadovoljstvo studijem i zadovoljstvo izborom zanimanja. *Magistra ladertina*, 8(1), 7–27.
- Radeka, I. i Sorić, I. (2006). Zadovoljstvo poslom i profesionalni status nastavnika. *Napredak*, 147(2), 16–177.
- Scott, C., Stone, B. & Dinham, S. (2001). I love teaching but, international patterns of teacher discontent. *Education Policy Analysis Archives*, 9, 1–7. <http://epaa.asu.edu/epaa/v9n28.html>.
- Šašić, Š. & Grbin, K. (2013). Motivacija za učiteljski poziv, zadovoljstvo studijem i zadovoljstvo izborom zanimanja. *Magistra Iadertina*, 8(1), 7–27.
- Towers, E. & Maguire, M. (2017). Leaving or staying in teaching: A ‘vignette’ of an experienced urban teacher ‘leaver’ of a London primary school. *Teachers and Teaching*, 23(8), 946–960. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1358703>.
- Vilotijević, M. (2013). Pripreme za osnivanje Učiteljskih fakulteta u Srbiji. U: P. Pijanović (ur.). *Učiteljski fakultet 1993 – 2013*, 36. Učiteljski fakultet Beograd.
- Vujisić Živković, N. i Vranješević, J. (2019). Konceptualizacija i istraživanje profesionalnog razvoja nastavnika. *Inovacije u nastavi*, 32(3), 13–23. <https://doi.org/10.5937/inovacije1903013V>.
- Zlatković, B. i Petrović, D. (2011). Inicijalno obrazovanje učitelja u Srbiji: analiza kompatibilnosti planova i programa učiteljskih fakulteta. *Nastava i vaspitanje*, 60(4), 651–663.

ИЗБОРИ

- Dozvola za rad Pedagoškom fakultetu u Vranju za izvođenje studijskog programa DAS – Metodika razredne nastave* (2016). Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, br. 612-00-0 087 412016-06 od 15.8.2016.
- Dozvola za rad Učiteljskom fakultetu u Beogradu za izvođenje studijskog programa Doktorske studije iz Metodike razredne nastave* (2011). Ministarstvo prosvete RS, br. 612-00-02304/2010-04 od 28.2.2011.
- Jedinstvena rang-lista primljenih kandidata Učiteljskog fakulteta u Jagodini, Prvi konkursni rok za školsku 1993/94* (1993). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 27.7.1993.
- Jedinstvena rang-lista za upis u prvu godinu osnovnih studija u školskoj 1995/1996* (1995). Arhiv studentske i pravne službe Pedagoškog fakulteta u Užicu, objavljena 1.7.1995.
- Konačna rang-lista kandidata prijavljenih u drugom upisnom roku, Studijski program: Učitelj* (2020). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 14.9.2020.
- Konačna rang-lista OAS Učitelj Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, Drugi upisni rok* (2019). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini.
- Konačna rang-lista prijavljenih kandidata za upis u prvu godinu studija u školskoj 2021/22 godini (drugi konkursni rok)* (2021). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, br. 01-3387/2, objavljena 9.9.2021.

- Konačna rang-lista prijavljenih kandidata za upis u prvu godinu studija u školskoj 2022/23 godini, Studijski program: Učitelj* (2022). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, br. 01–3611/1, objavljena 4.7.2022.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2019/20, Drugi upisni rok* (2019). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2019/20, Prvi upisni rok* (2019). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2020/21, Drugi upisni rok* (2020). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2020/21, Prvi upisni rok* (2020). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2021/22, Drugi upisni rok* (2021). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2021/22, Prvi upisni rok* (2021). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2022/23, Drugi upisni rok* (2022). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2022/23, Prvi upisni rok* (2022). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2023/24, Drugi upisni rok* (2023). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista sa redosledom prema stečenom ukupnom broju bodova svakog učesnika konkursa za školsku 2023/24, Prvi upisni rok* (2023). Arhiv studentske službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Konačna rang-lista, Studijski program: Učitelj* (2021). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini.
- Konačna rang-lista za upis kandidata u prvu godinu osnovnih akademskih studija, Program Učitelj, Prvi upisni rok* (2020). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 6.7.2020.
- Konačna rang-lista za upis u prvu godinu osnovnih akademskih studija Učiteljskog Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, Prvi upisni rok* (2019). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini.
- Konačna rang-lista prijavljenih kandidata za upis u prvu godinu studija u školskoj 2022/23 godini, Drugi konkursni rok, Studijski program: Učitelj* (2022). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, br. 01–4232/1, objavljena 7.9.2022.
- Konačna rang-lista prijavljenih kandidata za upis u prvu godinu studija u školskoj 2023/24 godini, Studijski program: Učitelj* (2023). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, br. 01–2388/1–2, objavljena 30.6.2023.
- Konačna rang-lista prijavljenih kandidata za upis u prvu godinu studija u školskoj 2023/24 godini, Drugi konkursni rok, Studijski program: Učitelj* (2023). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, br. 01–4049/1–2, objavljena 4. 9.2023.

- Mišljenje Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta na zahtev Pedagoškog fakulteta u Vranju* (2009). KAPK, br. 612-00654/2008-04 od 18.1.2009.
- Mišljenje Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta na zahtev Učiteljskog fakulteta iz Beograda* (2009). KAPK, br. 612-00-807/2008-04 od 18.1.2009.
- Odluka nastavno-naučnog veća Univerziteta u Kragujevcu* (1999). Univerzitet u Kragujevcu, br. 413 od 15.1.1999.
- Rang-lista kandidata za upis u prvu godinu osnovnih studija školske 1993/94 godine, Prvi upisni rok* (1993). Arhiv studentske i pravne službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Rang-lista kandidata za upis u prvu godinu osnovnih studija školske 1996/97, Prvi upisni rok* (1996). Arhiv studentske i pravne službe Pedagoškog fakulteta u Užicu.
- Rang-lista kandidata za upis u prvu godinu osnovnih studija školske 1997/98, Prvi upisni rok* (1997). Arhiv studentske i pravne službe Pedagoškog fakulteta u Užicu, objavljena 3.7.1997.
- Rang-lista primljenih kandidata Učiteljskog fakulteta u Jagodini, Prvi konkursni rok za školsku 1994/95* (1994). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 5.7.1994.
- Rang-lista primljenih kandidata Učiteljskog fakulteta u Jagodini, Prvi konkursni rok za školsku 1995/96* (1995). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 5.7.1995.
- Rang-lista primljenih kandidata Učiteljskog fakulteta u Jagodini, Drugi konkursni rok za školsku 1995/96* (1995). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 10.9.1995.
- Rang-lista za upis u prvu godinu studija školske 1996/97 godine, Prvi upisni rok* (1996). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 5.7.1996.
- Rang-lista za upis u prvu godinu studija školske 1997/98 godine, Prvi upisni rok* (1997). Arhiv studentske službe Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini, objavljena 5.7.1997.
- Rešenje o ispunjenosti uslova za početak rada i obavljanje delatnosti Učiteljskog fakulteta u Beogradu* (1993). Ministarstvo nadležno za visoko obrazovanje, br. 612-00-489/93-04 od 24.8.1993.
- Rešenje o utvrđivanju matičnosti Učiteljskog fakulteta u Užicu* (1999). Službeni glasnik RS, br. 54, str. 1062.
- Rešenje za upis u prvu godinu studija školske 1994/95 kandidata koji su ispunili uslove za upis u prvu godinu u prvom konkursnom roku* (1994). Arhiv studentske i pravne službe Pedagoškog fakulteta u Užicu, objavljeno 4.7.1994.
- Službeni akt ministra prosvete Dimitrija Dimitrijevića* (1991). Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, br. 9-08/91-01, 29. 3. 1991.
- Službeni akt – pismo direktoru Pedagoške akademije Užice o osnivanju Učiteljskog fakulteta u Užicu* (1992). Univerzitet u Kragujevcu, br. 114/3 od 23.7.1992.
- Službeni akt upućen Ministarstvu prosvete Republike Srbije – Dostavljanje mišljenja Univerziteta u Nišu o „Elaboratu o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja Fakulteta za obrazovanje učitelja“* (1991). Univerzitet u Nišu, br. 01-2615/3-91 od 27.12.1991.
- Službeni akt upućen Ministarstvu prosvete Srbije – Mišljenje o „Elaboratu o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja učiteljskih fakulteta“* (1991). Univerzitet u Beogradu, br. 06-2186/2 od 31.12.1991.

- Službeni akt upućen Vladi Republike Srbije, Predlog matičnosti za sticanje naučnog stepena doktor nauka i organizovanja magistarskih studija iz oblasti didaktičko-metodičkih nauka* (1999). Učiteljski fakultet, br. 264 od 15. 10.1999.
- Službeni akt – mišljenje na Elaborat o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja fakulteta za obrazovanje učitelja u Beogradu, Somboru, Vranju i Užicu* (1992). Nastavno-naučno veće Univerziteta u Novom Sadu, br. 04–19/1 od 6.1.1992.
- Službeni akt – Zaključci ekspertne grupe sa zajedničkog sastanka direktora pedagoških akademija u Somboru, Užicu i Vranju i članova užeg tima ekspertne grupe koja je radila Elaborat o opravdanosti osnivanja učiteljskih fakulteta* (1992). Univerzitet u Novom Sadu, br. 19–6/1992.
- Zabeleška intervjuja* (2022). Pedagoški fakultet Užice, razgovor prof. dr Danijele Vasilijević sa prof. dr Mladenom Vilotijevićem od 2.2.2022.
- Zakon o osnivanju učiteljskih fakulteta i o ukidanju i promeni delatnosti pedagoških akademija i viših škola* (1993). Službeni glasnik Republike Srbije, br. 49 od 1. 7.1993.
- Zakon o usmerenom obrazovanju i vaspitanju* (1986). Službeni glasnik SR Srbije, br. 14/86 i 8/88 od 26. aprila 1986.
- Zahtev Zajednice učiteljskih fakulteta Srbije upućen Vladi RS o promeni naziva fakulteta u Pedagoški fakultet* (2000). Zajednica učiteljskih fakulteta, br.137 od 25.7.2000.

Danijela N. Vasilijević⁶

University of Kragujevac, Faculty of Pedagogy Užice (Serbia)

TEACHER TRAINING FACULTIES FROM RETROSPECTIVE TO PERSPECTIVE⁷

Abstract: Emphasizing the importance of the quality of teacher education from the perspective of projecting social and educational realities, questions regarding the academic education of teachers in Serbia have been considered – from the establishment of the first faculties for teacher education to the present day. The key objective of the research is to examine the enrollment potential of state teacher training faculties in the past (from 1993/94 to 1997/98) and now (from 2019/20 to 2023/24) with the intention of projecting the current state. The research, of a transversal nature, was conducted using descriptive methods. By comparing quantitative indicators, the interest and quality of candidates for enrollment in teacher (pedagogical) faculties in central

⁶ vasilijevic@pfu.kg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-4572-0397>

⁷ The paper was previously presented in the form of an introductory speech at the Teachers' Congress of Serbia on June 1, 2024, in the form of an oral presentation under a similar title.

and western Serbia over the first and last five years of operation were analyzed, excluding the non-standard academic year 2025. The research sample is intentional and consists of ranking lists of teacher (pedagogical) faculties from Užice and Jagodina. The findings showed a serious tendency of decreasing interest in enrolling in teacher studies; a dominance of candidates with very good academic performance, with a noted decrease in interest from excellent students in the teaching profession by one-third in the last period. The affirmation of the teaching profession in Serbia should be considered a priority national issue.

Keywords: education, teaching, teacher, candidate selection